

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Občanský zákoník Osoby - část první Hlava II Osoby Díl 1 Všeobecná ustanovení (§15-22)

Jan Hurdík

jan.hurdik@law.muni.cz

Právní status podle OZ I

Obecný právní status osoby podle OZ tvoří:

■ Pasivní status

- **Právní osobnost**, tj. způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti (§ 15 odst. 1);
- **Soubor základních práv a svobod**, vyplývající z ústavního pořádku, jimiž je vybavena každá osoba v právním smyslu na základě pouhé své právní existence. **Rozdíl mezi FO a PO**: Přirozená práva dle § 19 odst. 1 má pouze člověk (antropocentrické pojetí NOZ a odlišné postavení PO jako pomocných právních konstrukcí (viz DZ).

Právní status podle OZ II

- **Aktivní status** umožňuje aktivní účast v právních vztazích. Tvoří jej:
 - **Svéprávnost**, tj. způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat) - § 15 odst. 2;
 - **deliktní způsobilost**, tj. právní způsobilost nést následky svého škodného chování, které je v rozporu s právním řádem. Obecná deliktní způsobilost osoby chybí, speciální: u **FO § 24**, u **PO § 167 (přičitatelnost protiprávního činu PO)**. Výslovně upravena u náhrady škody (§ 2920).

Typologie osob v právním smyslu

- Osoby (§ 15n.)
 - Fyzické osoby - FO (§ 23-117)
 - Právnícké osoby - PO (§ 118-418)
 - Spotřebitel (definice § 419)
 - **Podnikatel (§ 420-435)**
 - **Obchodní firma § 423-428 - jméno, pod kterým je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku**
 - **Zastoupení podnikatele § 430 - vzniká pověřením někoho při provozu obch. závodu urč. činností + jednání jiné osoby v prov., byla-li TO v dobré víře (x prokura-§ 450n.)**
 - **Sídlo podnikatele:**
 - **adresa zapsaná do OR;**
 - **FO nezapsaná v OR:**
 - **místo hlavního obchodního závodu popř.bydliště+**
 - Zastoupení (§ 436-488)

OZ 2012
Část první
Hlava II Osoby
Díl 2 Fyzické osoby
Oddíl 1-5 (§ 23-80)
Jan Hurdík

Základní právní status FO podle OZ tvoří:

1) Pasivní status

- **Právní osobnost** fyzické osoby (§ 23 n.)
- Soubor základních práv a svobod-osobnostních práv (úst. předpisy + § 81 n.)

2) Aktivní status

- **Svéprávnost** (§ 15 odst. 2.)
- Deliktní způsobilost (§ 24, § 2920-2922)

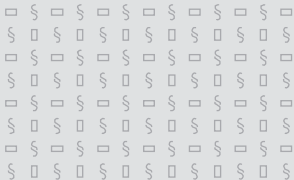
Právní osobnost fyzické osoby I

- Člověk má právní osobnost od narození až do smrti (§ 23).
- *Nasciturus*: římskoprávní **fikce narození** za podmínek: v souladu s jeho zájmy, bylo prokazatelně počato a narodí se živé - poslední podmínka odkládací (§ 25).
- **Smrt člověka**: průkaz veřejnou listinou vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého stanoveným způsobem (§ 26 odst. 1). Nelze-li tělo mrtvého prohlédnout.., nahrazuje tento důkaz smrti rozhodnutí soudu o prohlášení člověka za mrtvého, pokud tento byl **účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá**. Přitom soud v rozhodnutí určí den, který **platí** za den smrti takového člověka (§ 26 odst. 2) lze vyvrátit - § 76 odst. 2

Právní osobnost fyzické osoby II

- **Nezvěstnost:** zvláštní statusový stav člověka-jednak faktická nezvěstnost, jednak nezvěstnost prohlášená soudem (§ 66-70); relevance PJ *ex ante* viz § 67/2
- **Domněnka smrti:** soud prohlásí za mrtvého, jestliže „lze mít důvodně zato, že zemřel“:
 - 5 let nezvěstnosti (výjimkou fakticky nezvěstný před 18. r., za nezvěstného nelze prohlásit před 25. r.),
 - 7 let bez prohlášení nezvěstnosti soudem,
 - účastník události, kdy v ohrožení větší počet osob - 3 roky (§ 71-76)

Právní osobnost fyzické osoby III

Suma: Prohlášení za mrtvého:

■ Důkaz smrti:

- § 26/2; pokud byl účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá; **i bez návrhu**

■ Domněnka smrti:

- § 71; lze mít důvodně za to, že zemřel; **na návrh** osoby, která na tom má právní zájem
- § 72; prohl.za nezvěstného + vyplývají z okolností vážné pochybnosti, zda je ještě živ; **na návrh** osoby, která na tom má právní zájem

Právní osobnost fyzické osoby IV

- **Změna pohlaví: chirurgickým zákrokem „při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů“ (§ 29/1).**

Zapisuje se do matriční knihy.

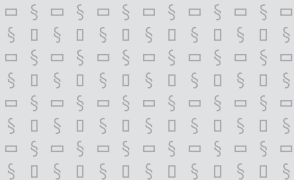
Následek: zánik manželství a registrovaného partnerství (§ 29/2).

Právní osobnost fyzické osoby V

Identifikační znaky člověka v postavení fyzické osoby: **jméno člověka a jeho bydliště** - jsou součástí právní osobnosti.

- **Identifikační údaje:**
- **Jméno člověka** (spol. ust. v § 3019, § 77 n.) Jménem člověka je jeho **osobní jméno a příjmení**, popř. jeho **další jména a rodné příjmení**, která mu podle zákona náležejí. Při užívání jiného jména než svého vlastního člověk nese následky omylů a újem z toho vzniklých (§ 77 odst. 2),
- popř. **identifikující údaje podle jiného právního předpisu (§ 3019)**

Právní osobnost fyzické osoby V

■ Práva člověka k jménu:

- a) **užívat** své jméno v právním styku,
- b) právo na **ochranu** svého jména;
- c) právo na **úctu** k jeho jménu (§ 77 odst. 1).

Právní osobnost fyzické osoby VI

■ Právní ochrana jména:

- a) před zpochybněním svého práva ke jménu;
- b) ke kompensaci újmy v důsledku neoprávněného zásahu, zejména neoprávněného užití jména, v uvedených případech nárokem na upuštění od neoprávněného zásahu nebo odstranění jeho následků (§ 78).
- c) Nemůže-li dotčený z důvodů uvedených v § 78 odst. 2 sám uplatnit právo na ochranu svého jména, může je uplatnit jeho manžel, potomek, předek nebo partner, ledaže svéprávný dotčený dal výslovně najevo, že si to nepřeje.
- d) Zasáhne-li neoprávněný zásah příjmení a je-li tu důležitý zájem na ochraně rodiny, má samostatné právo na ochranu rodinného příjmení manžel nebo jiná osoba dotčenému blízká (§ 78 odst. 3).

Právní osobnost fyzické osoby VII

- **Pseudonym:** je-li užit v právním jednání, není PJ neplatné, pokud je identita jednající osoby pro druhou stranu nepochybná. Pseudonym, který se stane známým, požívá stejné ochrany jako jméno (§ 79 odst. 1,2).

Právní osobnost fyzické osoby VIII

Bydliště člověka: „kde se zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale“ (§ 80 odst. 1). Úmysl může být výslovný nebo implicitní.

Ochrana dobré víry ostatních osob v bydliště skutečné. Nemá-li člověk bydliště:

- právní fikcí bydliště je místo, kde žije,
- nelze-li takové místo zjistit nebo jen „s neúměrnými obtížemi“, stanoví se fikce bydliště místo, (a) kde má majetek, popřípadě (b) kde žil naposledy (§ 80 odst. 2).

■ **Soubor základních práv a svobod**, vyplývající z ústavního pořádku, NOZ konkretizuje a doplňuje § 81 n. pod rubrikou **Osobnost člověka**.

■ Pojem **blízká osoba** viz § 22 (dosavadní úprava + vyvratitelná domněnka: osoby sešvagřené + osoby trvale spolužijící + PO - člen statut. orgánu nebo vlivová osoba)

Aktivní status - svéprávnost I

Svéprávnost (dosud způsobilost k právním úkonům) § 15 odst. 2.

■ Plné svéprávnosti se nabývá:

- Zletilostí, tj. dovršením 18. roku věku (§ 30 odst. 1)
- Před nabytím zletilosti se plné svéprávnosti nabývá:
 - **přiznáním svéprávnosti soudem (emancipací)** na návrh nezletilého se souhlasem zákonného zástupce, nebo na návrh zákonného zástupce se souhlasem nezletilého (§ 37),
nebo
 - **uzavřením manželství**; takto nabytá svéprávnost se neztrácí ani zánikem manželství, ani jeho prohlášením za neplatné (§ 30 odst. 2).

Svéprávnost II

- Ohledně **nezletilého**, který nenabyl plné svéprávnosti, *se má zato* (vyvrat. práv. domněnka), že je způsobilý k PJ svou povahou přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezlet. jeho věku (§ 31).
- **Nezletilý**, který nenabyl plné svéprávnosti, může získat **omezenou způsobilost jednat**:
 - **Udělením souhlasu zákonným zástupcem** (je-li jich více, kterýmkoli z nich) ve shodě se zvyklostmi soukromého života **k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu** (§ 32).
 - **Udělením souhlasu zákonným zástupcem k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti; k platnosti a odvolání je třeba přivolení soudu** (§ 33).

Svéprávnost (**pracovně právní**) III

- **Zákaz výkonu závislé práce nezletilými mladšími 15 let nebo kteří neukončili povinnou školní docházku, s výjimkou umělecké, kulturní, reklamní nebo sportovní činnosti za podmínek stanovených jiným právním předpisem (§ 34).**
- **svéprávnost pracovně právní (výkon závislé práce) nabývá nezletilý dovršením patnácti let a ukončením povinné školní docházky podle jiného právního předpisu (§ 35).**
- **Společná výjimka:** Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy způsobilý jednat v záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (§ 36)

Svéprávnost IV

Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat (§ 38 n.), vázaná na faktické - očekávané nebo již nastalé - snížení způsobilosti k právním jednáním = mezistupeň mezi plně svéprávným člověkem a člověkem s omezenou svéprávností a zastoupeným opatrovníkem (§ 55n., § 62n.).

- **Předběžné prohlášení** (§38n.), člověk v očekávání vlastní nezpůsobilosti PJ **může sám stanovit**, aby
 - a) jeho záležitosti byly spravovány určitým způsobem, nebo
 - b) aby je spravovala určitá osoba, nebo
 - c) aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem. Projev vůle i odvolání **kvalifikovaná forma** (§ 39-41) a **ve stanovených případech rozhoduje soud** (§ 42-43)

Svéprávnost V

Nápomoc při rozhodování (§ 45 n.) je **smluvně** (písemně nebo před soudem) zajištěná podpora mezi:

- **podporovaným**, jemuž duševní porucha (*např. chybějící serialita*) působí obtíže při rozhodování (může i nemusí být omezen ve svéprávnosti), a
- **jinou osobou - podpůrcem** (i více).

Podmínkou **zachovaná schopnost** podporovaného **v zásadních věcech** rozhodovat o svých záležitostech.

K nabytí účinnosti je třeba schválení soudu.

Podpůrce postupuje v souladu s rozhodnutími podporovaného, ale: právo namítnout neplatnost PJ.

Podporovaný je způsobilý k podání návrhu soudu na odvolání podpůrce.

Zpravidla **z iniciativy podporovaného.**

Svéprávnost VI

Zastoupení členem domácnosti (§ 49 n.) (zpravidla z iniciativy zástupce) - řeší v rámci rodinného a obdobného soužití zastoupení zletilého, který

- nemá jiného zástupce (též § 54)
- kterému duš. porucha brání samostatně právně jednat.

Vznik zastoupení:

- a) dání najevo zástupcem zastoupenému, že jej bude zastupovat,
- b) srozumitelné vysvětlení zástupcem,
- c) neodmítnutí takového zastoupení zastoupeným,
- d) **schválení soudem.**

Svéprávnost VII

Obsah zastoupení členem domácnosti:

- (a) ochrana zájmů zastoupeného,
- (b) naplňování jeho práv,
- (c) zachování úrovně jeho života v souladu s jeho schopnostmi a,
- (d) podmíněně respektování zvláštních představ a přání

Rozsah: obvyklé záležitosti (blíže § 52)

§ 64 - běžné z. každ. živ.? - fakticky zcela nezpůsobilý rozpoznávat a ovládat, omezený a s ustanov. opatrovníkem může vždy jednat v BZKŽ?

Zánik:

- a) vzdáním se zastoupení zástupcem,
- b) odmítnutím zastoupení zastoupeným,
- c) jmenováním opatrovníka.
- d) Při kolizi přednost nápomoci v rozsahu způsobilosti zastoupeného k PJ.

Svéprávnost VIII

Svéprávnost člověka **možno omezit (nikoli zbavit)** § 55n.

Pouze soud za splnění následujících předpokladů:

- Je to v zájmu člověka, jehož se to týká;
- po jeho shlednutí;
- po zjištění jeho názoru;
- s plným uznáváním jeho práv a osobní jedinečnosti;
- při zvažení neschopnosti člověka postarat se o své záležitosti (právně jednat) a rozsahu a stupně této neschopnosti v důsledku duševní poruchy, která není jen přechodná.

Svéprávnost IX

Omezení svéprávnosti **lze časově omezit:**

- na dobu nutnou pro vyřízení určité záležitosti;
- na jinak určenou určitou dobu, **max. na 5 roků** (§ 59 ve znění novely 460/2016 Sb.).

Při změně okolností **soud bezodkladně změní nebo zruší** i bez návrhu, (§ 60).

V rozhodnutí o omezení svéprávnosti soud jmenuje **opatrovníka** za podmínek § 61-63.

Omezení svéprávnosti se netýká běžných záležitostí každodenního života (§ 64)

Při posuzování platnosti opatrovancových úkonů, spadajících do rozsahu omezení, se přihlíží k jeho zájmu. **Neplatné jednání opatrovance lze zhojit schválením opatrovníkem** (§ 65).

Svéprávnost X

Porovnání rozsahu způsobilosti (budoucího) zastoupeného /podporovaného - zástupce jednat:

- 1) Předběžné prohlášení (§38n.): předpoklad není stanoven zákonem, lze dovodit schopnost prohlašujícího **rozpoznávat následky svého prohlášení** (nemusí být plná schopnost)
- 2) Nápomoc při rozh. (§45n.): schopnost podporovaného **v zásadních věcech** rozhodovat o svých záležitostech; podpůrce nikdy nejedná samostatně, ale může namítnout neplatnost
- 3) Zastoupení členem domácnosti (§ 49n.): předpoklad: (a) duš. porucha brání samostatně právně jednat; (b) nebyl omezen soudem (musel by mít opatrovníka - § 61n.); rozsah: není způsobilý k **obvyklým záležit.** - pouze v těch jej zast. člen d.(§ 52)(?ost.zál.?)
- 4) Omezení svéprávnosti (§ 55n.): omezený je vždy oprávněn k **běžným záležitostem každodenního života** (i když k nim fakticky není způsobilý); rozsah jednání opatrovníka - v rozsahu omezení /ne v běžných záležitostech k.ž.- § 64; způsob jednání: zpravidla společně § 469/2) = spolupodepisuje opatrovanec?

Deliktní způsobilost

Obecná deliktní způsobilost člověka **nově § 24.**

Předpoklady:

-rozumová schopnost a kumulativně

-volní schopnost

Obecně nemožnost člověka zprostit se své odpovědnosti za jednání způsobené ve stavu, do něhož se přivedl vlastní vinou (zaviněním) a ve kterém by jinak odpovědný nebyl.

Zvláštní deliktní způsobilost k subjektivní odpovědnosti za škodu v příslušných ustanoveních o náhradě škody (§ 2920-2922). Podmínky shodné jako u obecné deliktní způsobilosti.

Osobnost člověka

§ 81 - 117:

- Obecná ustanovení § 81-83
- Podoba a soukromí § 84-90
- Právo na duševní a tělesnou integritu § 91-103
- Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu § 104-110
- Nakládání s částmi lidského těla § 111-112
- Ochrana lidského těla po smrti člověka § 113-117
(zvl. ppt: *NOZ Osobnost člověka*)